विकेंद्रीत नियोजन संकल्पना, दृष्टिकोन व जिल्हा आरोग्य नियोजन

(District Health Planning)

'आरोग्यसेवांचे विकेंद्रीत नियोजन' कोर्ससाठी

प्रशिक्षण मार्गदर्शिका क्र. – ६

साथी प्रकाशन

Support for **A**dvocacy & **T**raining to **H**ealth **I**nitiatives

(Action Centre of Anusandhan Trust evolved from CEHAT)

- **संकलन-लेखन**

डॉ. नितीन जाधव

- **मार्गदर्शन**

डॉ. अभय शुक्ला

- **प्रकाशक**

साथी

फ्लॅट नं. ३ व ४, अमन (ई) टेरेस, प्लॉट नं. १४०,
डहाणूकर कॉलनी, कोथरूड, पुणे - ४११ ०२९
दूरध्वनी क्रमांक - २५४५१४१३, २५४५२३२५
ई-मेल : cehatpun@vsnl.com
वेब साईट : www.sathicehat.org

- **अर्थसहाय्य**

अलायन्स फॉर हेल्थ पॉलिसी ॲन्ड सिस्टीम रिसर्च, जागतिक आरोग्य संघटना (WHO)

Alliance for Health Policy and Systems Research

- **तांत्रिक सहाय्य**

डॉ. भुपिंदर कौर औलख

विकेंद्रीत नियोजन संकल्पना,
दृष्टिकोन व जिल्हा आरोग्य नियोजन

(District Health Planning)

साथी प्रकाशन

Support for **A**dvocacy & **T**raining to **H**ealth **I**nitiatives

(Action Centre of Anusandhan Trust evolved from CEHAT)

राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान अंतर्गत आरोग्य विषयक स्थानिक गरजांची पूर्तता करण्याच्या दृष्टीने आरोग्यसेवांचे नियोजन विकेंद्रीत पद्धतीने करण्याची उपाययोजना करण्यात आली आहे. त्या अनुषंगाने 'आरोग्यसेवांचे विकेंद्रीत नियोजन' हा प्रशिक्षण कोर्स 'साथी' संस्थेमार्फत सुरू केला आहे. आरोग्य क्षेत्रात काम करणा-या विविध कार्यकर्त्यांची, आरोग्य कर्मचारी तसेच स्थानिक पंचायत राज लोकप्रतिनिधींची या विषयाबाबतची क्षमता वाढवणे हा या कोर्सचा प्राथमिक उद्देश आहे. या कोर्सचाच एक भाग म्हणून **'विकेंद्रीत नियोजन संकल्पना, दृष्टिकोन व जिल्हा आरोग्य नियोजनाचे-महत्त्व'** या संदर्भातील माहिती होण्यासाठी ही मार्गदर्शिका बनवलेली आहे. 'साथी'च्या निरनिराळ्या प्रकाशनांपैकी या विषयासंबंधीचा मजकूर योग्य ते बदल करून तसेच इतर काही माहितीचा त्यात समावेश करून केलेले लेखन व संकलन म्हणजे ही पुस्तिका होय.

'साथी' संस्थेचे समन्वयक डॉ. अभय शुक्ला व डॉ. अनंत फडके यांच्या मार्गदर्शनातून या प्रशिक्षण मार्गदर्शिकेची संकल्पना अस्तित्वात आली. पुस्तिका तयार करताना त्यांच्याबरोबर झालेल्या चर्चा व त्यांचे मार्गदर्शन अत्यंत उपयोगी पडले.

प्रस्तुत प्रशिक्षण मार्गदर्शिकेची माहिती संकलित करताना संबंधित विषयातील काम करणा-या विविध संस्था तसेच प्रशिक्षण पुस्तिकांचा वापर करण्यात आलेला आहे. त्यात प्रामुख्याने PHRN या संस्थेच्या प्रशिक्षण पुस्तिकांचा आवर्जून उल्लेख करावासा वाटतो. त्याचबरोबर 'साथी' संस्थेद्वारे प्रकाशित 'सार्वजनिक आरोग्यसेवांवर लोकाधारित देखरेख प्रक्रिया' या मार्गदर्शक पुस्तिकेचाही विकेंद्रीत नियोजनाच्या प्रकरणासाठी उपयोग झाला.

'साथी'मधील निरनिराळ्या सहकार्यांचे सहकार्य ही पुस्तिका बनवताना मिळाले. 'साथी' संस्थेतील डॉ. अरुण गद्रे, हेमराज पाटील व सचिन साठे यांच्याशी वेळोवेळी झालेल्या चर्चा या मार्गदर्शक पुस्तिकेला अधिक मुद्देसूद बनवण्यास कामी आल्या, रवी मांडेकर, गजानन लोंढे यांनी टंकलेखन केले आणि शारदा महल्ले यांनी प्रस्तुत मॉड्यूलची सुबक रचना कमी वेळेत करून दिली. या सर्वांच्या योगदानाबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार !

तसेच अलायन्स फॉर हेल्थ पॉलिसी ॲन्ड सिस्टीम रिसर्च, जागतिक आरोग्य संघटना **(Alliance for Health Policy and System Research, WHO)**च्या आर्थिक व तांत्रिक सहकार्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत. विशेष करून डॉ. भुपिंदर कौर औलख यांनी दिलेल्या तांत्रिक सहकार्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार !

डॉ. नितीन जाधव

साथी

❑❑❑

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना ६

प्रकरण १ - विकेंद्रीत नियोजन - संकल्पना व महत्त्व ७

प्रकरण २ - नियोजन व विकेंद्रीत नियोजन प्रक्रिया यशस्वी पद्धतीने राबविण्यात
आलेल्या राज्यांची उदाहरणे..१०

प्रकरण ३ - राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान अंतर्गत आरोग्यसेवांवर नियोजन कसे केले जाते?.......१४

प्रकरण ४ - आरोग्यसेवांवरील विकेंद्रीत नियोजनासाठी लोकाधारित देखरेख व नियोजन एक
पूरक प्रक्रिया ३०

प्रकरण ५ - लोकाधारित देखरेख व नियोजन प्रक्रियेच्या माध्यमातून आरोग्य
सेवांवरील विकेंद्रीत नियोजनात आपली भूमिका व सहभाग ३२

❑❑❑